

2.6.2022

Asia: Kansallinen raportti - YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisen määräaikaistarkastelun (UPR) neljäs tarkastelukierros

Viite: Ulkoministeriön lausuntopyynnön diaarinumero: D6L56D3-22

<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=d4829c0d-14dc-41af-87c6-47f9b48508a8>

Invalidiliitto ry kiittää ulkoministeriötä mahdollisuudesta lausua yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksesta. Invalidiliitto on fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on lähes 27 000 henkilöjäsentä ja 143 jäsenyhdistystä.

1. Miten edellisen UPR-tarkastelun suositusten täytäntöönpano on onnistunut ja mitä täytäntöönpanotoimia olisi hyvä raportissa tuoda esille?

Invalidiliiton mielestä Suomi on pyrkinyt noudattamaan aiempia UPR –suosituksia hyvin. Invalidiliitto katsoo, että raporttiluonnoksessa kiinnitetään huomiota omassa kohdassaan vammaisiin henkilöihin lähinnä vammaispoliittisten ohjelmien kautta. Tässä jää huomiotta vammaisia ihmisiä koskevat lainsäädäntömuutokset ja oikeuskäytäntö. Raporttiluonnoksessa on hajanaisia havaintoja vammaisten ihmisten elinolosuhteisiin liittyen mm. kohta 39. saavutettavuus, joka käsittää mm. rakennetun ympäristön esteettömyyttä koskevaa sääntelyä ja digipalveluiden saavutettavuutta. Kohdassa 75. on onneksi laajemmin vammaisten työllistymiseen liittyviä toimia kuten Työkanava Oy:n yhtenä osatyökykyisten työllistämisen edistämisen keinona.

Invalidiliitto kiinnittää huomiota raporttiluonnoksen kohtaan 69. Jossa todetaan, että ”suurin osa turvakodeista on myös vammaisten henkilöiden saavutettavissa.” Invalidiliitto muistuttaa, että turvakotien saavutettavuustiedot eivät ole vielä kattavasti saatavilla, joka voi olla este hakeutua palvelun piiriin. Tiedossamme on myös, että aivan kaikki turvakodit eivät ole esteettömiä, joten raporttiluonnoksen lausetta voisi vielä tarkistaa.

2.6.2022

2. Mitkä ovat sellaisia yleisempiä ihmisoikeuksiin liittyviä teemoja, joissa Suomi on onnistunut tai jotka kaipaavat lisähuomiota?

Invalidiliitto pitää kannatettavana raporttiluonnoksessa mainittuja uusia ihmisoikeusrakenteita, jotka Suomi on onnistunut toimeen panemaan edellisten UPR –suositusten jälkeen. “Hallitus katsoo, että kattavilla ihmisoikeusrakenteilla on keskeinen rooli ihmisoikeuksien myönteisen kehityksen varmistamisessa. Hallitus on tyytyväinen, että Suomen institutionaalista kehystä on viime aikoina laajennettu vanhusasiavaltuutetun, naisiin kohdistuvan väkivallan erityisraportoijan ja Helsingin yliopistossa toimivan oikeusvaltiokeskuksen kautta.” Iäkkäiden vammaisten asema ja vammaisten naisten kohtaama väkivalta ovat ihmisoikeusteemoja, joita myös Invalidiliitto on julkisesti pitänyt esillä antaessaan lausuntoja edellä mainituista erityisraportoijista.

Invalidiliitto toteaa, että Suomen osalta kaivataan lisähuomiota vammaisvaikutusten arvioinnissa samaan tapaan kuin raporttiluonnoksessa on esitetty sukupuolivaikutusten arviointia julkisyhteisöjen päätöksenteon yhteydessä. Systemaattista vammaisvaikutusten arviointia (VAVA) ei tällä hetkellä tehdä lainsäädännön valmistelussa, joka koskee vammaisia henkilöitä. Vammaiset henkilöt mainitaan enintään osana yhteiskunnallisia ihmisoikeusvaikutuksia mutta omana kohtanaan kuten lapsivaikutusten arviointi (LAVA). Invalidiliiton mielestä systemaattinen vammaisvaikutusten arviointi luo vammaisille ihmisille parasta mahdollista ennakkollista oikeussuojaa, mikä vähentäisi myös jälkikäteisiä oikeuden loukkauksia.

Suomessa vammaiset naiset kokevat väkivaltaa 2-3 kertaa enemmän kuin valtaväestön naiset. Kouluterveyskyselyt osoittavat, että myös toimintarajoitteisilla tytöillä ja pojilla on moninkertaisia kokemuksia erilaisista väkivallan muodoista. Istanbulin -sopimus edellyttää puuttumaan tehokkaasti lähisuhdeväkivaltaan. THL:n, Invalidiliitto ry:n ja Kynnys ry:n keväällä 2022 julkaisemat “Vammaiset ja lähisuhdeväkivalta” -kyselyn tulokset antoivat huolestuttavan kuvan vammaisiin ihmisiin kohdistuvasta väkivallasta.

Invalidiliitto katsoo, että lakimuutos työelämän valvonnan osalta tarvitaan ja yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulee lisätä toimivalta työelämän valvonnan osalta yksittäistapauksissa. Ilmoitusten määrä yhdenvertaisuusvaltuutetulle vamman perusteella on etnisen alkuperän ohella syrjintäilmoitusten kärjessä vuositasolla. Yhdenvertaisuusvaltuutettu valvoo yhdenvertaisuuslain noudattamista ja käsittelee työssään ihmisoikeus- ja perusoikeuskysymyksiä, kuten perustuslakiin (6 §) kirjattua yhdenvertaisuutta. Sen sijaan työsuojeluviranomaisille tehtyjen työsyryntäilmoitusten määrä vamman perusteella on vain muutaman prosentin luokkaa eli hyvin alhainen. Vaikka työsuojeluviranomainen tuntee työelämän erityispiirteitä, niin perus- ja ihmisoikeuskysymykset voivat helposti jäädä taka-alalle.

Raporttiluonnoksessa esitetään joitain huomioita sote -rakennemuutuksesta ja hyvinvointialueista sekä mainitaan yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus. Invalidiliitto katsoo, että vammaispalvelulain kokonaisuudistus olisi ansainnut huomionsa, koska

2.6.2022

vammaispalvelulain palveluiden ja taloudellisten tukitoimien kautta toteutetaan vammaisten ihmisten osalta positiivista erityiskohtelua tosiasiallisen yhdenvertaisuuden varmistamiseksi eri elämän alueilla ja itsenäisen elämän sekä osallisuuden mahdollistamiseksi.

Raporttiluonnoksessa nousee esiin vahvasti oikeusvaltioperiaate. Invalidiliitto katsoo, että vammaisten henkilöiden yhdenvertaista oikeusturvaa heikentää tällä hetkellä se, että laissa vaaditaan valituslupaa kaikissa vammaispalveluasioissa korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Etenkin subjektiiviset oikeudet ovat vammaisten ihmisten kannalta perusoikeus- ja ihmisoikeusherkkiä, koska vaikeasti vammaisten ihmisten kohdalla esimerkiksi henkilökohtainen apu ja palveluasuminen ovat välttämättömiä itsenäisen elämän ja osallisuuden varmistamiseksi yhteiskunnassa. Korkeimmalta hallinto-oikeudelta saamiemme tietojen mukaan vuonna 2021 korkeimmalle hallinto-oikeudelle oli esitetty 149 vammaispalvelulakia koskevaa valituslupahakemusta, joista vain 7 asiassa lupa oli myönnetty. Invalidiliiton mielestä valituslupamenettely vammaispalveluasioissa subjektiivisten oikeuksien kohdalla heikentää Suomen tunnustamaa oikeusvaltioperiaatetta ja tämä pitäisi muuttaa vammaispalvelulain uudistuksen yhteydessä.

UPR -raportoinnin viitekehyksessä vammaisten ihmisten tarvitsemat vammaispalvelut kuuluvat valtion TSS -oikeuksiin lukeutuvaan sosiaaliturvaan, koska valtiolla on vastuu valvoa, ettei näitä palveluita laiminlyödä ja siten aktiivinen toimimisvelvollisuus. Invalidiliitto katsoo, että UPR -raportoinnin yhteydessä Suomen on nostettava esiin myös vammaisoikeuksiin liittyviä epäkohtia.

3. Vapaamuotoiset kommentit (esimerkiksi raporttiluonnoksesta)

Invalidiliitto katsoo, että raporttiluonnoksen COVID-19 osiossa huomio kiinnittyy liikaa henkilökontaktien rajoittamisen vaikutukseen vammaisten ihmisten elinoloihin. Tässä unohtuu kaikki se työ, mitä Invalidiliitto on tehnyt koronapandemian ohjeistuksiin henkilökohtaisten avustajien asemaan vaikuttamiseksi ja suojavälineiden jakeluun vammaisille ihmisille.

Moniperusteinen syrjintä on jäänyt raporttiluonnoksessa sivuun. YK:n vammaissopimuksen johdantolauseen p) mukaan “sopimuspuolet ovat huolestuneita vaikeista olosuhteista, joita kohtaavat ne vammaiset henkilöt, joihin kohdistuu moninkertaista tai törkeää syrjintää rodun, ihonvärin, sukupuolen, kielen, uskonnon, poliittisen tai muun mielipiteen, kansallisuuden, alkuperäkansaan kuulumisen, etnisen tai sosiaalisen alkuperän, varallisuuden, syntyperän, iän tai muun aseman perusteella.” Raporttiluonnoksessa on nostettu esiin saamelaiset, mutta saamelaisista vammaisista ei ole mainintoja. Oikeus saada vammaispalveluita eri saamen kielillä (pohjois-saame, inarinsaame, kolttasaame) ei tällä hetkellä toteudu saamelaisalueilla eikä saamelaisalueiden vammaisneuvostoissa välttämättä ole saamelaisia vammaisia jäseninä. Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan (VANE) toimintaohjelmassa mainitaan konkreettisenä toimenpiteenä sosiaalityön järjestäminen saamelaisille vammaisille. Saamelaisuuteen kuuluu sekä kulttuuri että kieli. Esimerkiksi

2.6.2022

Kelan elinkeinotukea saamelainen vammaisen yrittäjä ei saanut, koska poronhoidosta ei synny verotettavaa ansiotuloa. Tämäkin esimerkki osoittaa, etteivät suomalaiset etuusjärjestelmät tunne saamelaiskulttuurin erityispiirteitä.

INVALIDILIITTO RY

Helsingissä 2. kesäkuuta 2022

Janne Juvakka

Laura Andersson

toimitusjohtaja

yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja: Henrik Gustafsson, lakimies, henrik.gustafsson@invalidiliitto.fi